

KRONIKA

Klaipėdos universitete apginta disertacija, skirta komunikacinei kompetencijai ugdyti

2013 m. gegužės 10 d. Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Edukologijos krypties gynimo tarybos posėdyje Giedrė Strakšienė apgynė disertaciją „Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymas vaidybine veikla“ (socialiniai mokslai, edukologija, 07S; darbo vadovė – doc. dr. Rūta Girzijauskienė). Gynimo taryba teigiamai įvertino disertacijos aktualumą, turinio kokybę, tyrimo metodologiją, originalumą, reikšmę edukologijos mokslui.

Prof. habil. dr. Vanda Aramavičiūtė (Vilniaus universitetas) pažymėjo, kad asmens kompetencijų ugdymas yra vienas iš prioritetinių ugdymo tikslų, kurį kelia šiuolaikinė postmoderni visuomenė, nes „garantuodamos didesnę akademinio, socialinio ir asmeninio gyvenimo prasmę ir pilnatvę, kompetencijos lengvina individo tapsmą brandžia bei visaverte asmenybe.“ Disertacijos aktualumą rodo būtent tai, kad šis visuomenės poreikis – komunikacinės kompetencijos (ji gali tapti kitų kompetencijų ugdymo pagrindu) ugdymas – pabrėžiamas įvairiuose Lietuvos ir užsienio šalių švietimo dokumentuose. Kryptingas meno ugdomųjų galimybių panaudojimas jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinei kompetencijai ugdyti iki šiol nesulaukė išsamių mokslinių tyrimų. Taigi pasirinktos temos / problemos aktualumas turi edukacinę, kultūrinę ir socialinę reikšmę.

Gynimo tarybos narė prof. dr. Vanda Kavaliauskienė (KU) išdėstė panašią nuomonę, G. Strakšienės disertaciją pavadino reakcija į vieną iš aktualiausių šiuolaikinės pedagogikos siekinių – aktyvaus, kūrybingo, atsakingo piliečio, įgijusio kompetencijų, būtinų aktyviam ir prasmingam gyvenimui, ugdymą. Disertacijos temą / problemą profesorė aktualizavo Johno Durhamo Peterso žodžiais, kad komunikavimo kompetencijos ugdymas visiems laikams išliks etikos ir meno problema. Profesorė atkreipė dėmesį, kad, be minėtų dalykų, G. Strakšienė temos aktualumą grindžia kompetencijos sampratos daugiaprasmiškumu, patikimų diagnostinių vaikų komunikacinės kompetencijos būklės nustatymo priemonių trūkumu, informacinės visuomenės specifiškumu ir tyrimu ryžtasi į dalį klausimų rasti pozityvų atsakymą.

Tarybos narė prof. dr. Vaiva Zuzevičiūtė (Vytauto Didžiojo universitetas) konstatavo, kad disertacija savo tematika imponuoja dėl atidos vaikystei. Profesorė disertacijos tekste įžiūri paprastą pagarbą vaikystei, jos trapumui, mažo žmogaus teisei gyventi savo sparta, per anksti nebūti įsuktam į kompetencijų ir įsidarbinimo sūkurį. Tačiau šiandienis konkurencingas, ypač kompetentingumą ir įsidarbinimo uždavinį pabrėžiantis pasaulis ir švietimas šiek tiek apriboja klasikų įvardytus švietimo tikslus. Pritrūksta dėmesio asmenybės

raiškai, saviraiškai, autentiškam bendravimui.

Išsamiai ir korektiškai disertacijoje apibūdinta probleminė situacija rodo, kad G. Strakšienė yra kruopščiai išstudijavusi Vakarų šalių ir Rusijos mokslininkų darbus, kuriuose daug dėmesio skiriama pedagoginio artistiško problemai, ugdymo ir teatro pedagogikos ryšiui. Autorė atidi nacionaliniams tyrimams, su šia problema-tika susijusioms autorių publikacijoms.

Oponentė doc. dr. Vida Kazragytė (Lietuvos edukacijos universitetas) taip pat teigiamai vertino platų disertacijos teorinio tyrimo lauką: išanalizuota daugiau kaip 400 mokslinės literatūros šaltinių, o komunikacinės kompetencijos samprata išnagrinėta filosofiniu, semiotiniu, psichologiniu, edukologiniu požiūriu.

Išsamus pasirinktos problemos ištyrimas leido G. Strakšienei suformuluoti daugiakomponentę problemą ir šešis problemos struktūrą atitinkančius uždavinius. Iš jų reikšmingas – patikslinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos esmę ir struktūrą. Tai rodo jaunos mokslininkės motyvaciją atsakyti į dar neatsakytus klausimus.

Disertacijoje laikomasi pagrindinių mokslo darbams keliamų principų: logiškumo, sistemingumo, integralumo. Tai aiškiai matyti iš temos formuluotės, darbo turinio (plano), visų atliktų veiksmų ir procedūrų aprašo, rezultatų aptarimo ir išvadų. Uždaviniai visiškai apima problemos struktūrą, jų siekiama nuosekliai. Disertacijos tekstas ir loginė matrica rodo disertantės kompetenciją reikiamai naudotis moksline informacija.

G. Strakšienės gebėjimą visame disertacijos tekste laikytis minėtų principų teigiamai įvertino ir prof. habil. dr. V. Ara-

mavičiūtė: „suformulavus daugiabriaunę tyrimo problemą, apimančią jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos struktūros, lygmens ir jį nulemiančių veiksmų apibrėžtį, taip pat vaidybinės veiklos įtakos šio amžiaus vaikų komunikacinei kompetencijai pagrindimą ir jos veiksmingo panaudojimo strategijų ir technologijų paiešką, disertacijos autorė tinkamai suprojektuoja teorinį, empirinį ir eksperimentinį tyrimą. Šių trijų aspektų logiškumą visų pirma parodo pagrindinių tyrimo komponentų formuluočių adekvatumas: pirma, tyrimo tikslo, kreipiančio į vaidybinės veiklos įtakos atskleidimą komunikacinės kompetencijos ugdymui jaunesniame mokykliniame amžiuje; antra, tyrimo uždavinių, kryptingai orientuojančių į šio tikslo realizavimą; trečia, tyrimo metodologijos, grindžiamos į vaiką orientuota ugdymo paradigma (besiremiančia humanistinio, progresyvistinio, pragmatistinio ir holistinio ugdymo koncepcijomis) ir aktualiomis komunikacinėmis teorijomis (Habermaso komunikacinio veiksmo, transmisine, interpretacine, holistine koncepcija) bei meninio ugdymo paradigmomis (kognityvine, meno filosofijos ir meno kūrybos idėjomis), paremiančiomis tikslo ir uždavinių įgyvendinimą; ketvirta, teorinio, diagnostinio tyrimo ir pedagoginio eksperimento loginės matricos, pateikiančios visuminį tyrimo vaizdą, išryškinančių tyrimo etapiškumą; penkta, ginamųjų teiginių, implikuojančių jaunesniojo mažiaus vaikų komunikacinės kompetencijos struktūrinių elementų esmę, lygmens ypatumus ir ugdymo vaidybine veikla pobūdį.“

Kokybiška pirmoji disertacijos dalis. Disertantei pavyko puikiai teoriškai pagrįsti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymą

vaidybine veikla. Trijuose skyriuose, kurių kiekvieną sudaro keli poskyriai, disertantė atskleidė analizuojamų reiškinių esmę, struktūrą, jų integralumą. Autorė čia aptaria komunikacinę kompetenciją kaip daugiamatį reiškinį teorinių paradigimų kontekste; išryškina mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymo skiriamuosius bruožus; aptaria vaidybinės veiklos vietą ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinę kompetenciją. Teorinei daliai būdingas minties nuoseklumas ir medžiagos sistemingumas (pavyzdžiui, 1.3. Vaidybinė veikla jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymo procese (63 p.); 1.3.1. Vaidybinės veiklos samprata (84 p.); 1.3.2. Vaidybinės veiklos ir komunikacijos sąsajos (92 p.); 1.3.3. Vaidybinė veikla kaip aktyvi ugdančioji veikla mokykloje).

Antrojoje disertacijos dalyje išsamiai aprašoma empirinio tyrimo metodologija: pateikiama bendroji kompetencijos diagnostinio tyrimo charakteristika ir komunikacinės kompetencijos tyrimo metodika. Čia randame prasmingą ir taiklaus pavadinimo poskyrį „Komunikacinės kompetencijos teorinis modelis – vertinimo instrumento pagrindas“. Jame išskiriami kompetencijos struktūriniai komponentai – sociolingvistinis, socialinis, emotyvinis-ekspresyvinis; numatyti komunikacinės kompetencijos rodikliai, nustatyti rodiklių požymiai. Kitame poskyryje aprašyti tyrimo metodai: trianguliacijos metodas, leidžiantis į reiškinį pažvelgti iš įvairių pozicijų (ekspertų metodas, mokinių savo kompetencijos įsivertinimas, tėvų apklausa). Šioje dalyje G. Strakšienė pristato ugdymo vaidybine veikla tyrimą, kuris atliktas naudojant net keturis metodus (moky-

tojų apklausą, pamokų stebėjimą, grupės diskusiją, vadovėlių analizę). Kokybiškai pagrįstas jų taikymo tikslingumas. Didelis respondentų grupių imties tūris: a) aprašyti ekspertų metodu 1 000 tyrime dalyvavusių trečios klasės mokinių pateikti duomenys; tyrėjai – 32 mokytojai; b) mokinių savęs įsivertinimo metodas – dalyvavo 1 000 mokinių; c) tėvų apklausoje dalyvavo 1 000 mokinių tėvų. Komunikacinės kompetencijos ugdymo vaidyba mokytojų apklausos imtis – 318 respondentų; stebėta 50 pamokų, kurias vedė 10 pradininių klasių mokytojų; organizuotos trys diskusijų grupės, kuriose dalyvavo po 8 pedagogus; išanalizuoti 32 matematikos, lietuvių kalbos ir gamtos pažinimo vadovėliai.

Antrojoje dalyje pateikiama ir pedagoginio eksperimento programa, aptariama jo įgyvendinimo procedūra. Ypač preciziškai laikomasi šio metodo naudojimo reikalavimų: išsamiai aprašoma eksperimento esmė, pateikiama imties charakteristika, eksperimento struktūra, principinės metodologinės eksperimento nuostatos. Čia svarbu pažymėti, kad disertantė įgyvendina labai reikšmingus eksperimento vykdymo principus (ugdymo turinio integralumo, suderinamumo, ugdymo proceso aktyvumo ir kūrybiškumo, sistemingumo). Principinėms eksperimento nuostatomis įgyvendinti numatytos strategijos tikslingos: integruoti vaidybinę veiklą į bendrojo ugdymo turinį, praturtinti ugdymo turinį vaidybinei veiklai tinkamomis temomis ir mokomąja medžiaga; inicijuoti kryptingą pedagogo rengimą vaidybinei veiklai.

Oponentė prof. habil. V. Aramavičiūtė šią disertacijos dalį įvertino kaip ypač kokybišką ir sektiną pavyzdį visiems doktorantams: „Logiška, kad *antroji disertacijos dalis* skiriama jaunesniojo mokyklinio

amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymo vaidybine veikla tyrimo metodologijai pristatyti. Itin pozityviai vertintini šios dalies bruožai tie, kad joje labai preciziškai pristatoma ne tik bendroji komunikacinės kompetencijos tyrimo charakteristika, tyrimo metodika, tyrimo imtis ir tyrimo organizavimas, bet ir pateikiamas komunikacinės kompetencijos raiškos modelis, kaip diagnostinio tyrimo instrumento pagrindas. Šalia to autorė nuosekliai pristato ir vaidybinės veiklos tyrimą ir, kas itin svarbu edukologijos, kaip fundamentalaus ir specifinio mokslo išsaugojimo prasme, aprašo pedagoginį eksperimentą <...>. Apibendrinant metodologo B. Bitino žodžiais, taip šiuo disertacinis tyrimu siekiama pateikti ne vien tam tikrą tikrovės nuotrauką, bet ir apimti kūrybinę intervenciją. Tai išskirtinis ir ypač brangintinas šios disertacijos bruožas. Šalia to būtina pripažinti didelį disertantės indėlį sudarant ir pristatant originalią ir kompleksinę tyrimo metodiką, grindžiamą kokybinių ir kiekybinių tyrimo metodų derinimo strategija ir atitinkančią validumo ir patikimumo reikalavimus ir sumaniai pritaikomą specifinėms informantų grupėms: mokytojams, mokiniams ir jų tėvams. Taigi šioje disertacijoje pateikiama tyrimo metodologija plačiąja šio žodžio prasme galėtų tapti pavyzdžiu ne vienam jaunam edukologijos tyrėjui, kaip įmanoma profesionaliai derinti bei modeliuoti įvairaus tipo edukacinius tyrimus.“

Prof. dr. Liudmila Rupšienė teigiamai įvertino disertacinio tyrimo komunikacinės kompetencijos vertinimo instrumento validaciją diagnostiniame tyrime, mokytojų vertinimo ir mokinių įsivertinimo derinimą siekiant didesnio patikimumo; kompetentingai atliktą pedagoginį kvazieksperimentą, dviejų eksperimentinių ir dviejų kont-

rolinių klasių pasirinkimą pedagoginiam eksperimentui, jo pagrindimą. Profesorė teigia, kad labiausiai autorei pavyko parašyti disertacijos rezultatų skyrių. Jis pasižymi aiškumu, nuoseklumu, kruopštumu; preciziškai pateikti, išanalizuoti ir interpretuoti duomenys. Kokybiškos lentelės ir paveikslai. Tinkamas teksto struktūravimas, kompetentingas statistinės kalbos valdymas.

Trečiojoje disertacijos dalyje aptariami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinės kompetencijos ugdymo vaidybine veikla tyrimo rezultatai: a) mokinių komunikacinės kompetencijos vertinimo ir darančių jai įtaką veiksnių reikšmingumo tyrimo rezultatai; b) mokinių komunikacinės kompetencijos ugdymo vaidybine veikla situacijos tyrimo rezultatai ir c) mokinių komunikacinės kompetencijos ugdymo vaidybine veikla pedagoginio eksperimento rezultatai. Jie apibendrinami išvadine mintimi, kad „vaidybinės veiklos metodų taikymas lietuvių kalbos, pasaulio pažinimo, matematikos pamokose, ugdymo turinio praturtinimas vaidybinei veiklai tinkamomis temomis ir mokomąja medžiaga bei vaidybinės veiklos žinių suteikimas mokytojui teigiamai paveikė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacinę kompetenciją“ (p. 286–290).

Disertacija baigiama diskusija, kur jos autorė lygina gautuosius tyrimo rezultatus su artimų tyrimų rezultatais. Besidomintieji jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų komunikacijos ugdymu vaidybine veikla ras disertacijos autorės mokytojams skirtas rekomendacijas.

Disertacija rodo, kad Giedrė Strakšienė įgijo puikių mokslinio tyrimo kompetencijų, kurios atveria kelią tolesniems, dar atsakingesniems tyrimams.

Ona Tijūnėlienė